

זוהיקתי לכם ברכה עד בלי די עד שיבלו שפתותיכם מלומר די'

– יש שאינם רוצים לקבל מחבריהם מרוע לב, כי לא ירצו להתחייב להם הכרת טובה. ובאמת ראוי להתנהג ככה כלפי הרשעים, שלא לקבל טובות מהם כדי שלא להתחייב אליהם, כדי שלא נבוא להחניפם... אבל יש מי שאינו רוצה לקבל משום שסובר שלא תהיה היכולת בידו להכיר טובה כדבעי, וירגיש את עצמו בזה כבעל-חוב וגזלן. המסרב לקבל משום זה, הוא בעל מדרגה גבוהה. זהו שורש ענין אמירת די להקב"ה. יש והנברא מרגיש את עצמו כל כך שפל ובטל כלפי השי"ת עד שמוצא בלבו בהרגשה אמיתית גמורה שכל מה שיעשה ויאמר להכיר טובה ולהודות להשי"ת על רוב חסדיו, הריהו ממש כלא-כלום לעומת חובו לפי הטובות והנפלאות הבלתי-פוסקות והחסדים הבלתי-מוגבלים והבלתי-נימודים אשר יעניקנו השי"ת בהם... התבטלות זו כלפיו ית', עלולה להביאנו להרגיש בעומק לבנו את התשוקה הגדולה לומר לטובות די'...

אבל גם זה איננו שיא המדרגה. במה מגיעים אל ההתבטלות השלמה האפשרית בתוך הבריאה, אימתי היא הדבקות הגמורה? כשמגיעים בהתבטלות אל נקודת הכרת 'מי אני אשר לא ארצה להתחייב במה שאיני יכול, הן אני בטל ומבוטל כל כך שאיני שייך אפילו לרצות. וכי איך שייך בי, בנברא פעוט שכמוני, שום רצון נפרד מרצוני יתברך? ואם רצוני שאקבל – איך אפשר שאסרב?! התבטלות זו לעומת רצוני של הקב"ה – שגם כל אפשרות הסירוב בטלה – זוהי מדרגת 'עד שיבלו שפתותיכם מלומר די', אין כבר שפתים, אין אפשרות לומר די. זוהי הברכה העליונה ביותר' (מכתב מאליהו ח"ב עמ' 222).

דף כד

תורה בגימטריא שית מאה וחד סרי הוי, אנכי ולא יהיה לך – מפי הגבורה שמענום' – מכאן כתב הרמב"ם (כספר המצוות, א) להוכיח שמצוות האמנת האלקות – מצות עשה היא שנמנית בתרי"ג מצוות, שהרי אמרו כאן ש'אנכי' ולא יהיה לך' משלימים למנין תרי"ג. ואולם הרמב"ן (בהשגותיו שם) יישב שיטת בה"ג שלא מנאה כמצוה, ופרש שהכוונה כאן שבדיבר 'לא יהיה לך' כלולות שתי אזהרות להשלמת תרי"ג, והן: אזהרת עשיית צלמים ('לא יהיה לך' ולא תעשה לך') והאזהרה מעבודתם ('לא תשתחוה להם ולא תעבדם').

וע"ע במפרשי ספר המצוות בארוכה וב'ספר הזכרונות' שבסוף ספר דברי סופרים לר"צ הכהן.

'אנכי ולא יהיה – מפי הגבורה שמענום' – כתבו הרמב"ן (יתרו, כ, ז) ורבנו בחיי (שם כ, א), שאף שאר הדברות שמעו ישראל מפי הקב"ה, כפשט הכתובים, אלא שהשנים הראשונים שמעו מפי ה' והבינום וקלטום הם בעצמם ללא עזרת משה [ו'שמענום' שאמרו כאן – לשון הבנה], ואילו שאר הדברות ישמעו קול הדיבור ולא יבינו אותו, ויצטרך משה לתרגם להם להבינם. וכעין זה כתב הרדב"ז (בשו"ת ח"ב תת"ז), ששני הדברות נאמרו ישירות לישראל, ואילו השאר נאמר למשה וישראל שמעו הדיבור עם משה, ומשה מבאר להם כל דיבור ודיבור. (וכ"כ בספר באר שבע (הוריות ח.). בשם ספר מעשי ה'. וכיו"ב בספר ערבי נחל (ואתחנן), ששאר הדברות שמעו ישראל מהקב"ה אך לא בבחינת 'פה אל פה', אלא קול ה' היה מתלבש בקולו של משה והיו שומעים קול ה' ע"י אמצעי).

וכל זה אמור לשיטת גמרא דידן – כאן ובהוריות (ח.) וכדעת רבי יהושע בן לוי ועוד (במדרש שהש"ר א, עה"פ 'ישקני מנשיקות פיהו' ובפס"ר כב), ואולם לדברי חכמים שם, הדברות כולן נאמרו לישראל מפי הגבורה, ללא הברדל בין שתים ראשונות לשאר (ע' אריכות דברים בכ"ז בספר מגדים חדשים – ברכות יב.).

'בא דוד והעמידן על אחת עשרה... בא חבקוק...' – בארו המפרשים: ודאי לא באו לגרוע שום מצוה, אלא לזרוז באו; על ידי אותם כללים שידבק בהם האדם, יוכל לזכות לתיקון שלם שכולל כל התרי"ג בפרטות. וכל אותם דברים שמנו, ענינם במידות הנפש ולא במעשים גרידא, והם כיסוד ובסיס לקיום המצוות המעשיות שציוותה תורה. (ע' במפרשים על הדף; תולדות יעקב יוסף חיי שרה; בן פורת יוסף סח, א; אור יחזקאל מדות, עמ' נא; משנת ר' אהרן (מוסר) ח"ב עמ' צב-צג; עלי שור ח"ב, ועוד. וראה באריכות 'אור יחזקאל' אמונה, עמ' י ג ואילך).

'כגון רב ספרא' – ע' במובא בב"ב פה.

'לא רגל על לשנו – זה יעקב אבינו דכתיב אולי ימשני אבי והייתי בעיניו כמתעתע' – ע' פרוש ריב"ן. ויש כאן הקבלה הפוכה ממעשה דרב ספרא, כי כאן היה אמת בלבבו לגמרי, כי כבר מכר עשו את הבכורה, וכל כחו של עשו עתה רק שקר וקליפה, ואף על פי כן היה מוכן יעקב להפסיד הכל משום שלא להוציא בלשונו דבר שקר. [אך בסופו של דבר הוצרך לערמה כדי להוציא את האמת לאמיתו, כי נכונותו של איש האמת אף לשקר בעבור האמת לאמיתו – היא תכלית מדת האמת ליעקב, שכל מדה נמדדת דוקא בהיפוכה, כנודע] (עפ"י בדרך טובים). בדרך אחרת: אין מובן איזו מעלה מיוחדת במדת האמת רואים דוקא במקרא 'אולי ימושני אבי', הלא ודאי אינו חפץ שיתגלה הדבר ליצחק ותבואהו קללה ולא ברכה, ואיה כאן שבת במידת האמת? וכן יש לעמוד על השבח המיוחד שב'לא רגל על לשנו'?

ויתכן שהכוונה היא שאדם שנקי לגמרי מכל שקר, גם אם יהיה מוכרח לשקר מסיבה כלשהי – לא יצלח בידו, כי לשונו תסגירוהו, כי לא תסבול הלשון בשום פנים דבר שקר באופן טבעי. [וכענין שמצינו ב'עשה טוב' אצל דוד המלך, שהיו רגליו מוליכות אותו לבית המדרש – כפעולה טבעית ולא רצונית – כענין זה בסור מרע', הלשון מצד טבעה אינה למודה כלל בדבר שקר. ולהפך אצל עושי רעה נאמר (במשלי א) 'כי רגליהם לרע ירצו' – משמע מעצמן, ללא תכנון ומודעות]. וזהו 'לא רגל על לשנו'.

והנה הלשון 'אולי ימושני אבי' מורה שאביו ימשש אותו לבדקו, כמו: 'וימשש לבן' [מדלא אמר 'אולי יגע בי אבי' או 'אולי יודע לאבי'] וכפי שאכן היה – ומדוע חשש לדבר זה? אלא ידע יעקב בנפשו שאין לשונו למודה בדבר שקר, ודאי יוכר הדבר ליצחק ויחשוד בו וימששהו. אשר על כן הביאו מקרא זה להורות על שלמות מדת האמת, שידע יעקב שלשונו לא תסכין בדבר שקר ואביו ימששו לבדקו.

עוד יש לפרש (שו"ר כן במהר"ץ חיות ובספר אמת ליעקב, ע"ש) על פי המקובל בשם הגר"א ז"ל, שבכל מקום שכתוב 'אולי במקרא, משמעו גם כ'הלואי' – שחפץ בדבר, [שלא כ'פן' – שחושש מהדבר ורוצה שיפונה ולא יבוא]. ואם כן, מהו 'אולי ימושני' והלא אינו רוצה בכך?

אלא זוהי מדת האמת של יעקב – שרצונו הפנימי שהאמת תתגלה בכל אופן, ואינו חפץ בתרמית בשום פנים. וזהו שציינו בפסוק זה את מדתו של יעקב, והיא מעלה גדולה במדת האמת, שאינו יכול לסבול הערמה בשום אופן ואופן.

'נבזה בעיניו נמאס – זה חזקיהו המלך שגירר עצמות אביו במטה של חבלים' – כמה כחות ותעצומות נפש צריך האדם השלם בדרכיו ובמעשיו לעשות כדבר הזה לאביו – אין זה שייך כי אם על ידי שהגיע למדרגה זו שכל המאוס בעיני המקום, מבוזה ומשוקץ הוא בעיניו.

וכנראה דרשו מסמיכות הכתובים וחרפה לא נשא על קרבו, ואעפ"כ נבזה בעיניו נמאס – אפילו כלפי אותו קרוב שלא נשא עליו חרפה, אם הוא נמאס בעיני המקום – נבזה הוא בעיניו.

נשבע להרע ולא ימיר – כר' יוחנן, דאמר ר' יוחנן אהא בתענית עד שאבא לביתי' – עפ"י המסופר במסכת תענית (יב.), ר' יוחנן, כשהיה רואה אנשי ריש גלותא שבאים להזמינו להסב עמהם, היה מקדים לידור תענית עד שיגיע לביתו, וכאשר יזמינו אותו, יאמר להם שהוא שרוי בתענית. ולאחר שחזרו השלוחים למקומם ובטלה הסיבה אשר בגללה נדר, והיה יכול להתיר את הנדר, עם כל זאת אפילו היה מזדמן לו לאכול קודם שיגיע לביתו, לא היה אוכל אלא ממתין להשלים נדרו. וזהו נשבע להרע – כלומר, להרע לעצמו, לישוב בתענית וכדומה – ולא ימיר, גם אשר בטלה הסיבה (בן יהודע).

כספו לא נתן בנשך – אפילו ברבית עובד כוכבים' – הרמב"ם כתב (מלוה ה,א) שמצות עשה להלוותו ברבית [אלא שאסרו חכמים להלוותו ברבית קצוצה אלא כדי חייו, או לתלמיד חכם בלבד]. והקשו על כך מהמבואר כאן, שמשובח הוא זה שנמנע מלהלוותו ברבית. וכתבו לפרש שהמצוה היא רק כאשר מלוהו – ילוהו ברבית, אבל אינו מצווה להלוותו. ומשבח הכתוב את זה שאינו מלוה לו כל עיקר, ואינו טועם טעם רבית (עפ"י יד דוד ועוד. וע"ע במצוין בשו"ת לסיכום – ב"מ ע-עא).

זמה דברים שאין דרכן לעשותן בצנעא אמרה תורה והצנע לכך... – 'לספור (וי"ג: לסעוד) במדה נאה ולשמוח במדה נאה, ולא להנהיג קלות ראש בעצמו. ויש אומרים: אם צריך לבזבז להוצאת מת עני או להכנסת כלה עניה – יעשה בצנעא ולא לימא קמי מאן דלא ידע דעבדי כן' (מלשון רש"י בסוכה מט:).

חזר ישעיהו והעמידן על שתיים' – בסוף ימיו, אחר שהעמידן מיכה על שלש. כי באותו הפרק נתבאר שניהם, כידוע.

(ע"ב) 'תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה, באוריה כתיב לכן בגללכם ציון שדה תחרש... – בדוקא הביא נבואה זו מכל שאר נבואות החורבן – כי רמז יש בה לנחמת הגאולה, שאמנם מקום המקדש שמם לגמרי, כמו שדה שחרשוה, הרי שדה חרושה היא הכנה אל הזריעה והצמיחה – הגאולה העתידה ובנין הבית השלישי. ולכן קיום נבואת 'ציון שדה תחרש' מעידה על קיום נבואת 'עוד ישובו זקנים...' (עפ"י ליקוטי שיחות תרומה תש"ל).

'הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה' – אף על פי שנבואה שהיא לטובה אינה חוזרת ואינה משתנית לעולם (כמו שאמרו בברכות ז. וכדברי הרמב"ם בהל' יסודי התורה י,ד ובהקדמתו למשנה, שלכך נהרג הנביא אשר לא נתקיימו דבריו לטובה) – כאן שתלה הכתוב נבואתו של זה בשל זה, ושלא תתקיים נבואה זו רק לאחר שתתקיים נבואה זו, לכן כל שלא נתקיים הדבר המוקדם – לא יתקיים המאוחר. ולכן היה מתיירא שמא לא נבואת אוריה תצא אל הפועל, שהרי היא לרעה ואפשר לה להיבטל, וממילא לא תתקיים נבואת זכריה. אבל יתר הטובות – ודאי יתקיימו (הדושי מהרא"ל לג"ר אריה לייב ליפקין, בנו של הגר"י סלנטר). ע"ע על דרך הדרוש בספר יערות דבש ח"ב סוף דרוש ז.

'ככתבם וכלשונם'

'בא חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר וצדיק באמונתו יחיה' –
 '... ועל זה תיקנו ליתן שבח והודיה לשמו ית' בכל בקר ולומר אשרינו מה טוב חלקנו וכו' ומה יפה ירושתנו. כלומר, כמו שהאדם שש ושמה בירושה שנפלה לו הון עתק שלא עמל בו, כן ויותר מזה לאין קץ יש לנו לשמוח על ירושתנו שהנחילו אבותינו, הוא יחוד ה' האמיתי אשר אפילו בארץ מתחת אין עוד מלבדו, וזו היא דירתו בתחתונים.
 וזה שאמרו רז"ל, תרי"ג מצות ניתנו לישראל, בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה' – כלומר, כאילו אינה רק מצוה אחת היא האמונה לבדה. כי על ידי האמונה לבדה יבוא לקיום כל התרי"ג מצות, דהיינו כשיהיה לבו שש ושמה באמונתו ביחוד ה' בתכלית השמחה כאילו לא היתה עליו רק מצוה זו לבדה והיא לבדה תכלית בריאתו ובריאת כל העולמות הרי בכח וחיות נפשו בשמחה רבה זו תתעלה נפשו למעלה מעלה על כל המונעים קיום כל התרי"ג מצות מבית ומחוץ.
 וזהו שאמר 'באמונתו יחיה' דייקא, כתחית המתים דרך משל כך תחיה נפשו בשמחה רבה זו, והיא כפולה ומכופלת... (ספר התניא, לג).

'עיקר עסק אדם בעולם-הזה הוא האמונה... וכמו שכתוב ואמונתך בלילות – עולם הזה הדומה ללילה (כמ"ש בפסחים ב): וטעם חשכותו הוא משום יצר הרע דמחשיך בו' והיינו 'בראתי יצר הרע... (קדושין ל): שכן נברא העולם, ברישא חשוכא, והחושך הוא מכלל הבריאה בעולם הזה, והוא יצרא דעריות בתארה, שזהו ענין עולם הזה בגוף, כשנמשך אחר תאות גוף – הוא חושך. ובבקר חסדך – חסד לאברהם, היינו כל תאוותיו לשמים, אז משיג הבוקר דאברהם להשיג אור בהיר הנוכח דהש"י. אבל מצד השיקוע בתאות, אי אפשר להשיג הנוכח דהש"י.
 ועל זה תקנו חכמים ברכת הנהנין קודם השיקוע בהנאה, אז יאמר הברכה 'ברוך אתה' וגו' – בנוכח, ומכיר שכל הנאותיו מהש"י.
 וזהו 'אמונת – זה סדר זרעים' (שבת לא), שמאמין בחי עולמים וזרע (תוס' מירושלמי, והוא בשוח"ט תהלים יט), ומקבל הנאותיו מהש"י, הגם שהוא במחשך מעשהו – על זה אמרו 'צדיק באמונתו יחיה'...
 וזהו העצה בעת שיקוע האדם בעולם הזה, אל יזוז ממנו עכ"פ אמונה הפשוטה דהכל מהש"י ואין עוד מלבדו (מתוך רסיסי לילה ה).

'האמונה היא עיקר עבודת האדם משבא חבקוק והעמידן על אחת – וצדיק באמונתו, רצה לומר, שהוא צדיק בדבר זה, כי יש צדיק בדבר אחד ולא בדבר אחר כמו שכתב הרמב"ן (נדה יד): גבי גמלים וחמרים... והכי נמי מי שהוא צדיק בענין האמונה, אפילו רשע בדבר אחר, דזהו שהעמיד על אחת, כידוע בזוהר (ח"ב מד): שהוא (- חבקוק) מסטרא דיצחק, ובגימטריא גבורה, דאורייתא מסטרה נפקא (שם פד): כי כלל התורה הוא בסוד הצמצום, והוא היה מסטרא דנוקבא שבה תוקף הצמצום, והוסיף צמצום על צמצום לצמצום כל מצות התורה באחת, שהוא המכוון בכלום, דזהו המכוון מכל התורה כולה, לבוא להשגה גמורה שיש בורא ומנהיג ומשגיח, שזה היה תכלית בריאת העולם, 'כל פעל ה' למענהו' – לקילוסו. ועל זה הם כל תרי"ג מצות – 'עיטין' (=עצות,

כמש"א בזהר) להגיע לזה, דהתורה כתיב בה 'אמת', שהוא עצות להגיע להשגה ברורה בלב, שזה נקרא 'אמת' מזה שהוא מבורר גלוי בלב שאין צריך לאמונה, כידוע בסוד 'אמת ויציב' שחריית 'אמת ואמונה' ערבית, דבהעלם האמת מתלבש באמונה, וצריך לאמונה שגם בהעלם מ"מ הוא מאמין בחי עולמים דרך אמונה, וזה כל האדם בעולם הזה הדומה ללילה (כמ"ש ריש פסחים), וכל שכן בגלות שהוא תוקף חשכת ליל והתורה שבכתב מדת יום, שהוא מצד הש"י שרוצה להאיר לאדם ששיג האמת גלוי לעין בבירור גמור, והאלקים עשה האדם ישר, אבל מצד דהמה בקשו חשבונות רבים, כי העולם הזה מלא הטעיות ומחשכי היצר הרע, צריך להתחזק עכ"פ באמונה... (מתוך מחשבות חרוץ ב).

'... וכל העונשין דהש"י אינם באים כמו עונשי מלך בשר ודם שהוא דרך קנס מפני שעבר מצותו, רק כמו שאמרו באבות 'שכר עבירה – עבירה', ו'רשעים תרדף רעה' – דהעבירה והרעה עצמה היא העונש הרודפו, כי ממילא הרי נמשך אחר הרע, והרע דעבירה הוא עצמו הרע דעונש, כי כל טרא דרע הכל אחד, וכמו שאמרו (ב"ב טז.) הוא השטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות. והכפירה באיזה דבר הוא שאין לו שייכות לדבר זה, דעל כן בא חבוק והעמידן על אחת, שעל ידי אמונת הנפש בהש"י ממילא יש לו שייכות ודיבוק להש"י, ומי שאינו מאמין – אין לו שום שייכות בנפשו. והאמונה בעולם הבא הוא החלק לעולם הבא שיש לכל ישראל, וזהו מעיקרי היהדות להאמין שיש עולם אחר הנצחי ואין העולם הזה תכלית האדם. וכך קבלתי ושמעתי בפירוש בלשון זה, שהאדם היודע ומאמין שיש עוד עולם אחר, הוא ישראל הנושע בה'. והם דברי אלקים חיים, כי בזה נקל להאדם להשליך כל חמדות העולם הזה, והוא זכרון יום המיתה, שהוא המדרגה האחרונה לניצוח היצר הרע, להזכיר לנפשו כי לא ירדה להשתקע בעולם הזה והוא רק כפרוזדור ומוכנת לצאת ממנו לטרקלין, והתעוררות לזה לשוב ע"ז להש"י בא מצד החלק לעולם הבא שיש בכל ישראל... (שם ז, עמ' 28).

'... כי האמונה הוא התחלת השגת אור שכינתו ית' בתחתונים, כאשר הוא בתכלית ההעלם שאין לו שום השגה כלל, די בהשגה זו דרך אמונה פשוטה בלב שישנה בכל ההמונים מישראל. ועל זה אמרו, בא חבוק והעמידה על אחת – שהוא עמוד אחד שעליו אנו חיים וקיימים גם בשפלותינו זה שאין שום השגה גלויה בלב, וכל השגות המשיגים גם כן הוא רק דרך אמונה על הרוב, אלא שעל ידי זה יוכלו לזכות בעתים מזומנים גם להשגה אמיתית המבוררת וניכרת לעיני השכל והלב, וזהו רק ליחידים המשיגים, אבל כלל הכנס"י הוא רק דרך אמונה לבד, ובאמונה זו תקועים כל הנפשות דבני ישראל, אחד לא נעדר, ואפילו פושעי ישראל מסרו נפשם על קידוש השם... (שם עמ' 66).

'... ודבר זה דאמונה (בזמן) העלם – אין לו ביטול כלל לעולם, על כן חבוק העמידן על אחת, 'וצדיק באמונתו יחיה' – כי כל המצות והתורה אי אפשר לכל אחד לקיים ולא בכל זמן, אבל האמונה הוא דבר שאין לו ביטול. וזהו העצה הגדולה לכל אחד הצריך ישועה, אף דאינו יכול לצאת משיקועו, על ידי התחזקות באמונה דהש"י עמו בכל מקום שהוא, אז ממילא גם כשהוא עדיין בחושך, אין שטן ואין פגע רע, דד' אור לו. ועל ידי זה הולך ואור עד נכון היום להיות מאיר לו לגמרי... (דברי סופרים לב. וע"ע קדושת השבת מאמר ז, עמ' 42).

‘זהביאור, דעיקר נצחון היצר-הרע הוא ממקום מלחמתו, כמו בכיבוש מבצר שלא נקרא כיבוש רק בכובש מבצר ולא ע"י כבישת העיר, דמה בכך שכבש העיר הא השונא אורב לו מבחוץ, כן נמי בכיבוש היצה"ר. ובעוונות הרבים בזמן הזה העיקר מלחמתו באמונה. הרחמן הוא יצילנו מכל עון ופשע ויסלח לנו על כל מכשול וצרה אמן (מתוך מאמר בענין תשובה, מכת"י הגרב"ד ליבוביץ זצ"ל. נדפס בתחילת ספר ברכת שמואל ח"ג).

סליקא לה מסכת מכות בס"ד

שאלות ותשובות לסיכום ולחזרה

מסכת מכות, פרק ראשון

דף ב

א. באלו עדויות אין מקיימים בעדים זוממין ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו?
ב. האם העדים לוקים משום לאו דלא תענה ברעך עד שקר?

א. עדים שהעידו על פלוני שהוא חלל (או פסול יוחסין אחר. תוספתא; ראשונים) – אין אומרים יעשו הם כמו שזממו לו אלא לוקים ארבעים (ועשיתם לו כאשר זמם – ולא לזרעו).

כמה ראשונים כתבו שבפסול יחוס שמדרבנן, כגון שהעידו על כהן שהוא בן חלוצה – אינם לוקים מלקות ארבעים [אבל מדרבנן מסתבר שלוקים. אגודת אוזב ועוד]. ויש סוברים שלוקים מן התורה, וכן דייקו מסתימת דברי הרמב"ם (עדות כ,ח).

וכן כשהעידו על אדם שחייב גלות, והזמו – אינם גולים אלא לוקים (הוא ינוס).
העידו על שורו של פלוני שהרג אדם – אינם משלמים כופר (משום שהכופר כפרה, ואלו אינם בני כפרה זו, שהרי שורם לא הרג. וישנה דעה (ע' ב"ק מא) הסוברת 'כופרא – ממונא' ולפיה עדים זוממים צריכים לשלם כופר עריטב"א).

נחלקו הראשונים האם העדים לוקים בזה אם לאו (ערמב"ם רמב"ן ריטב"א וטור).
וכן כשהעידו על אחד שגנב, והזמו, אפילו אין לו ממון כלל והיה נצרך להמכר בגנבתו, וגם להם אין ממון לשלם (כן הסיק רבא דלא כסברת רב המנונא) – אינם נמכרים לעבד עברי.

א. הנמוקי-יוסף והטור (לה) כתבו שלוקים. ויש חולקים (ע' גבורת ארי, ערוך לנר, שיעורי ר' שמואל, עינים למשפט).

ב. העידו על אחד שגנב ואין לו ממון והיה דינו להימכר, והזמו – חייבים לשלם לו ממון משום ועשיתם לו כאשר זמם (עפ"י מנחת חינוך מב. וע' דבר שמואל קדושין יח).

עדים המעידים לאסור אשה על בעלה, באופן שאינם מתחייבים בעונש אחר – לוקים משום 'לא תענה' (כן מבאר מדברי התוס'. ודקתני 'ארבעה דברים נאמרו בעדים זוממין' צ"ל דתנא ושייר).

עדים שהעידו על בת כהן שזינתה, והזמו – אינם נשרפים כאשר זממו לעשות לה אלא דינם בחנק [בנשואה] או בסקילה [בארוסה], וכדין הבעל.

ואפילו כשאין ממיתים את הבעל, כגון שאין יודעים מי הוא או שהוא קטן, כתבו התוס' שהם בחנק או בסקילה. ויש חולקים (ריטב"א, וכ"כ בדעת רש"י. וכן דייקו מדברי הרמב"ם – עתוי"ט סוף סנהדרין).

מנין לרצועה שהיא של עגל, שכתוב ארבעים יכנו וסמוך לו: לא תחסם שור בדישו;
 מנין ליבמה שנפלה לפני מוכה שהין שאין חוסמים אותה, שכתוב לא תחסם שור בדישו וסמוך לו כי ישבו
 אחים יחדו...;
 כל המבזה את המועדות כאילו עובד עכו"ם, שכתוב אלהי מסכה לא תעשה לך וסמוך לו את חג המצות
 תשמר;
 כל המספר לשון הרע, וכל המקבל לשה"ר, וכל המעיד עדות שקר – ראוי להשליכו לכלבים, שכתוב
 לכלב תשלכון אתו וסמוך לו לא תשא (אף 'תשיא' במשמע) שמע שוא..

- נט. א. חייבי כריתות שלקו – האם נפטרו מידי כריתתן?
 ב. אלו שלשה דברים עשו ב"ד של מטה, והסכימו ב"ד של מעלה על ידם?
 ג. באלו שלשה מקומות הופיעה רוח הקודש בבית דין?
- א. שנינו: כל חייבי כריתות שלקו – נפטרו ידי כריתתם (ונקלה אחיך לעיניך – כשלקה, הריהו כאחיך.
 דברי רבי חנניה בן גמליאל. ואמר רבי יוחנן: חלוקים עליו חבריו (רבי ישמעאל ורע"ק. עריטב"א) על רבי
 חנניה. אמר רב: הלכה כר' חנניה בן גמליאל. [אמר רב יוסף: מאן סליק לעילא ואתא ואמר? ופרש אביי:
 מקראות אנו דורשים].
- מיתה בידי שמים כמוה ככרת לענין זה (עפ"י עשרה מאמרות 'חקור הדין' א, יח; דבר אברהם ח"ג ו, ד).
 לדברי רבי יצחק, אין מלקות בחייבי כריתות. ואין כן דעת שאר החכמים (כדלעיל ג).
- ב. אמר רבי יהושע בן לוי: שלשה דברים עשו בית דין של מטה והסכימו ב"ד של מעלה על ידם; קריאת
 מגילה; שאלת שלום בשם; הבאת מעשר (לבית האוצר לחלק לכהנים כלויים, שקנס עזרא את הלויים על
 שלא עלו; ויש מפרשים, תקנת מעשר בשאר פירות אילן וירק. ע' בראשונים).
- ג. אמר רבי אלעזר: בשלשה מקומות הופיעה רוח הקודש; בבית דינו של שם כשאמר יהודה צדקה ממני;
 של שמואל הרמתי, באמרו הנני ענו בי...; ושל שלמה המלך, במשפט שתים נשים.

דף כד

- ס. א. מהן המצוות הכלליות שעליהן העמידו הנביאים את תרי"ג מצוות התורה?
 ב. על אלו דברים היו רבן גמליאל וראב"ע ורבי יהושע בוכים, ורבי עקיבא משחק?
 א. דוד העמידן על אחת עשרה:
 הולך תמים (כגון אברהם); פועל צדק (כאבא חלקיהו); דובר אמת בלבבו (כרב ספרא); לא רגל על לשונו
 (כיעקב); לא עשה לרעהו רעה (– שלא ירד לאומנות חברו); חרפה לא נשא על קרובו (זה המקרב את
 קרוביו); נבזה בעיניו נמאס (כחזקיהו); יראי ה' יכבד (כיהושפט); נשבע להרע ולא ימיר (כר' יוחנן);
 כספו לא נתן בנשך (אפילו ברבית עכו"ם); שוחד על נקי לא לקח (כר' ישמעאל בר' יוסי).
- בא ישעיהו והעמידן על שש:
 הולך צדקות (כאברהם); דובר מישרים (– שאינו מקניט פני חברו ברבים. וי"ג: בדברי ים); מואס בבצע
 מעשקות (כר' ישמעאל בן אלישע); נוער כפיו מתמוך בשוחד (כר' ישמעאל בר' יוסי); אוטם אזנו משמוע

דמים (– שלא שמע בזילותא דרבנן ושתק. כראבר"ש); עוצם עיניו מראות ברע (כגון שאינו מסתכל בנשים בשעה שעומדות על הכביסה).

בא מיכה והעמידן על שלש:

עשות משפט (זה הדין); אהבת חסד (– גמילות חסדים); הצנע לכת עם אלקיך – אפילו בדברים שדרכן להעשות בפרהסיא כהוצאת המת והכנסת כלה.

חזר ישעיה והעמידן על שתיים: שמירת משפט ועשית צדקה.

בא חבקוק והעמידן על אחת: וצדיק באמונתו יחיה.

ב. על שמיעתם קול המונה של רומי ועל שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, היו רבן גמליאל ראב"ע ורבי יהושע בוכים. ורבי עקיבא משחק.

ויש עוד כיו"ב בסנהדרין קא, כשבאו התלמידים לבקר לר' אליעזר רבם. וכן שם פא. שניחמו ר' עקיבא את רבן גמליאל שהיה בוכה.

בלשון הזה אמרו לו: עקיבא נחמתנו, עקיבא נחמתנו.

בריך רחמנא דסייען והגיען עד כען

